

מסורת הש"ס
א. ב"ב קע"א.

גרסות

רבי יהודה אומר בכתי"מ:
רבי אומר.

נכסים בכתי"מ מלה זו חסרה, וראה בגמרא להלן עמוד ב.

דמית לאחר בכתי"מ: **דמית** אחר.

אישתעבדן להו **לנכסי** ברוב כתי"מ: **אישתעבדו** (לדו) להו **נכסי** וכן בכ"ח.

דאזיל לגבי ברוב כתי"מ: **ואזיל לגבי.**

ערבין ביה ברוב כתי"מ: **ערבין ליה.**

דלא יתבע ברוב כתי"מ: **לא יתבע.**

א משנה מי שלא בכרה אשתו (שעדיין לא ילדה), וילדה שני זכרים, ואין ידוע מי הבכור – נותן האב חמש סלעים לכהן, מפני שאחד מהם ודאי בכור. מת אחד מהן מהזכרים בתוך שלשים יום ללידה, לפני שחלה חובת הפדיון – האב פטור מספק, שמה הבכור מת. מת האב והבנים קיימים, ר' מאיר אומר: אם נתנו את הפדיון לכהן עד שלא חלקו ביניהם את נכסי אביהם – נתנו, ואם לאו שכבר חלקו – פטורין, כאשר יבואר בגמרא. ר' יהודה אומר: כבר נתחייבו הנכסים, נכסי אביהם, בחמש סלעים לכהן, וחייבים הבנים לתת. מי שעדיין לא ביכרה אשתו וילדה זכר ונקבה, ואין ידוע מי הראשון – אין כאן לכהן כלום, שמה הנקבה נולדה תחילה, והכהן הבא להוציא מן האב – עליו מוטלת חובת הראיה.

א משנה מי שלא בפרה אשתו, וילדה שני זכרים – נותן חמש סלעים לכהן, מת אחד מהן בתוך שלשים יום – הקאב פטור. מת הקאב והבנים קיימים, רבי מאיר אומר: אם נתנו עד שלא חלקו – נתנו, ואם לאו – פטורין; רבי יהודה אומר: נתחייבו נכסים. זכר ונקבה – אין קאן לכהן כלום.

ב גמרא דמית הקאב אימת? אילימא דמית לאחר שלשים יום – בהא אמר רבי מאיר כי חלקו פטורין? והא אשתעבדן להו לנכסי! אלא דמית בתוך שלשים יום, מאי שנא פי חלקו – דאזיל לגבי האי ומדחי ליה, דאזיל לגבי האי ומדחי ליה; פי לא חלקו נמי, לזיל לגבי האי – ולידחיה, וליזיל לגבי האי – ולידחיה! אמר רבי ירמיה: זאת אומרת, שני יוסף בן שמעון שהיו בעיר אחת ולקחו שדה בשותפות – בעל חוב גובה אותה מהם, דאמר ליה: אי בדידך מסיקנא – מנתא דידך קא שקילנא, ואי בחברך מסיקנא – מנתא דחברך קא שקילנא. אמר רבא: *מפדי, נכסי דבר איניש אינון ערבין ביה, מי איפא מידי דלדידיה לא מציי תבע ליה, ולערב מציי תבע ליה?

משנה נותן חמש סלעים – לאחד מהן זכור. האב פטור – דמני למימר: הזכור מת. והוא הדין נמי לזן הנשאר דפטור, והאי לישנא דנקט "האב פטור" – משום סיפא, דנעני למימני: מת האב כו'. פטורין – כדמפרש בגמרא. נתחייבו – זו נכסי האב לכהן כבעל חוב, וחייבין לפרוע זין שניהם. אין כאן לכהן כלום – דאמר ליה: הנקבה יאלת ראשון, וכהן ידו על התמטונה, דהמוציא מחבירו עליו הראיה. **גמרא** הא אישתעבד נכסיה – דחזו מעליא הוא. ומדחי ליה – ואומר: אין אני זכור, אלא אחי. כי לא חלקו נמי כו' – והא ליכא למימר דטריף נכסי משום אביהם, דהא האב לא נתחייב כלום, אלא נשציל הנכסי טורפן. ואמאי קתני: אם נתנו כו', דמשמע דאם לא חלקו – חייבין! שני יוסף בן שמעון – שהיה איש אחד מוציא על אחד מהן שטר חוב, וכל אחד מהן היה מדקחו לאמר: לא אני הוא, כי אם חבירי. ולקחו זין שניהם שדה אחת – טורף בעל חוב חליה, דאמר ליה כו'. והכא נמי, טורף הכהן חמש סלעים מהנכסים שהן יחד, ואמר להו נמי הכי: אם אחת הבכור – מחלקן אני נוטל, ואם אחת הבכור – מחלקו אני נוטל, וזין שניכם תפשונו. דלדידהו לא מציי תבע ליה – דכל חד וחד מדמי ליה.

תוספות

והא אישתעבדי להו נכסי – דקסבר השתא: האחין שחלקו יורשין הן, ומלוה על פה גובה מן היורשין. אי נמי, קסבר: מלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר. ומיהו במסקנא קאמר דבהכי פליגי.

פטורים, מפני שאזיל לגבי האי ומדחי ליה [שהולך הכהן אל בן זה והוא דוחה אותו] ואומר שאינו הבכור, וכן דאזיל לגבי האי ומדחי ליה [שהולך הכהן אל בן זה ודוחה אותו] והרי, כי [כאשר] לא חלקו נמי [גם כן] – לזיל לגבי האי ולידחיה, וליזיל לגבי האי ולידחיה [שילך אל זה וידחה אותו, ושילך אל זה וידחה אותו]! אמר ר' ירמיה: זאת אומרת, מכאן יש ללמוד ששני יוסף בן שמעון (אנשים ששמו שווה) שהיו בעיר אחת ולקחו (קנו) שדה בשותפות – בעל חוב, שיש לו שטר חוב הכתוב על שם יוסף בן שמעון, גובה אותה מהם בחובו, ואף על פי שלא ידוע מי החייב האמיתי, מפני דאמר ליה [שאומר לו] לכל אחד מהם: אי בדידך מסיקנא [אם בך אני נושה] – מנתא דידך קא שקילנא [את המנה, החלק שלך בשדה שלכם אני נוטל]. ואי בחברך מסיקנא [ואם בחברך אני נושה] – מנתא דחברך קא שקילנא [את המנה, החלק שלך בשדה שלכם אני נוטל]. שהרי יש לחייב האמיתי חלק בשדה; ואף במשנתנו, האחים שלא חלקו – שותפים בנכסי אביהם, ולפיכך יכול הכהן לגבות מנכסים אלו את חובו. אמר רבא בתמיהה: מכדי [הרי] כלל יש בידינו, נכסי דבר איניש אינון ערבין ביה [שנכסיו של אדם הם ערבים לו]. לפרעון חובותיו, מי איכא מידי [האם יש, היתכן דבר כזה], דלדידיה לא מציי תבע ליה, ולערב מציי תבע ליה [שאותו, את החייב, אינו יכול לתבוע, ואת הערב יכול לתבוע]?

עיונים

מת אחד מהן בתוך שלשים יום האב פטור מפני שבכל ספקות בדיני ממונות המוציא מחבירו עליו הראיה (רש"י). והתקשו האחרונים: הרי במצוות פדיון הבן, נוסף על החיוב הממוני יש גם חיוב מצד המצוה שברבר, והכלל הוא שבכל ספק מצוה של תורה יש להחמיר! והסבירו כי המצוה לפדות את הבן היא המצוה לתת לכהן חמשה סלעים, וקיום המצוה תלוי בחובה הממונית, וכשזאת אינה קיימת – גם המצוה אינה קיימת (וראה בשערי יושר ה, כח).

ר' מאיר אומר אם נתנו עד שלא חלקו נתנו מלשון המשנה נראה שלכתחילה אין צורך לתת, אך אם נתנו – אי אפשר לקחת את הכסף מהכהן. ואולם, כפי שעולה מדברי הגמרא, הכוונה היא שקודם שחלקו הריהם חייבים לתת (ובדאי אם נניח שמדובר כאן כשהאב מת לאחר שלשים יום, ונתחייבו הנכסים גם לדעת ר' מאיר). ובתוספות יום טוב כתב שכוונת המשנה היא: אם נתנו – כדין נתנו, ומחוייבים לתת. ובתוספות חיצוניות פירשו שלשון המשנה כאן "אם נתנו" לא הוצרכה לגופה, ואין זה אלא בגלל ההמשך "ואם לאו", שאם לומר כי לכתחילה צריכים לתת לכהן עד לפני שחלקו.

אילימא דמית בתוך שלשים יום בהא אומר ר' מאיר וכו' לבאורה יכול היה להקשות גם על דעת ר' יהודה, כיצד אמר שנתחייבו הנכסים, והלא עדיין לא נתחייבו האב בפדיון! ויש שהסבירו בכך את פסק הרמב"ם, שכתב כי גם במקרה זה נתחייבו נכסים, משום שפסק כ"י יהודה (כס"מ). וכתב המהרי"ט אלגזי (סט) שיש ליישב זאת על פי שיטת רש"י (לקמן מטא), שחובת מצות הפדיון חלה מיד עם הולדת הילד, אלא שהתורה ציוותה לחכות עד אחר שלשים יום מחשש שהוא נפל. ואם כן, כאשר עברו שלשים יום מתברר הדבר למפרע כי אכן חלה חובת הפדיון מתחילה (וזאת לעומת שיטת התוספות הסבורים כי גזירת הכתוב היא שרק לאחר שלשים יום חלה המצוה). ואחרונים אחרים כתבו כי אף שחובת הפדיון אינה חלה אלא לאחר שלשים יום, מכל מקום שיעבוד על הנכסים כבר חל מתחילה (ראה עונג יו"ט סימן ק). ויש שכתב כי מצות פדיון הבן, שהיא מצוה המוטלת על האב ונמשכת לבנים – מחילה שיעבוד על נכסי האב, גם לאחר מותו (אבני נור יו"ט סימן קסח). **והא אשתעבדו להו נכסי** כבר העירו התוספות (ד"ה והא) שדברי הגמרא הללו, המבוטאים כהנחה מוסכמת, מבוטסים על מספר מחלוקות אמוראים עקרוניות שיברורו להלן.

אמר ר' ירמיה זאת אומרת שני יוסף בן שמעון וכו' דין זה שמטיק ר' ירמיה מדברי המשנה הוא תמוה לכאורה, שהרי כשם שודאי גובה חלק מהחייב כמו כן נוטל גם חלק ממי שאינו חייב, ונמצא מופסיד אותו! ובשפת אמת כתב שמיטבה זו חלק רבא על דברי ר' ירמיה, ולדעתו גם כאן יכול כל אחד מהשותפים לעכבו מלגבות חובו. אבל יש שכתב שר' ירמיה סובר כי מכיון ששיעבודא דאורייתא, הרי התורה הקנתה למלוה את נכסי הלווה האמיתי, ומכיון שהוא לוקח את כספו שלו – רשאי הוא לעשות זאת, אף על פי שגורם בכך היוק לשני (נתיבות המשפט נח, ד).

אמר רבא מכדי נכסי דבר איניש אינון ערבין ביה וכו' יש שהבינו כי רבא מקשה על

עצם דינו של ר' ירמיה, בדין שני יוסף בן שמעון, וקושייתו מבטאת הבנה שונה במהות שיעבוד נכסי הלווה לבעל החוב. לדברי רב ירמיה, יש בשיעבוד הנכסים מעין קנין בנכסי הלווה, וכאילו אמר הלווה למלוה: אם לא אפרע לך את החוב עד זמן מסוים – יש לך חלק בנכסי בשיעור החוב. ואילו רבא סבור שאין למלוה קנין בנכסי הלווה, אלא שהנכסים ערבים להלווה, והשיעבוד נובע מכך שיעקר סמיכות דעתו של המלוה במתן ההלוואה נובעת מיכולתו לגבות את החוב מנכסי הלווה (מהרי"ט אלגזי). אך אחרונים אחרים פירשו כי רבא אינו חולק על עצם דבריו של רב ירמיה, אלא רק על הוכחתו של ר' ירמיה מהמשנה שלנו. לדעת רבא, במקרה שהלווה חייב מן הדין, אלא שהוא משקר ואינו רוצה לפרוע – בוודאי ניתן לתבוע מן הערב, שהרי לכך נתחייב, ומשום כך גובים מן השדה המשותפת, דברי ר' ירמיה. אבל בדין משנתנו – אין אחד משני הבנים יודע אם הוא חייב, ולכן הם פטורים מן הדין. ובמקרה שכזה, אם לא ניתן לגבות מן הלווה – לא ניתן לגבות מן הערב (שפת אמת. וראה ניסוח אחר בשו"ת עונג יו"ט סימן צח).

אורח ההלכה
מי שלא בכרה אשתו וילדה שני זכרים וכו' מי שלא ביכרה אשתו וילדה שני זכרים, אף על פי שאין ידוע איזה מהם הבכור – נותן (ממה נפשך. ש"ך) חמישה סלעים לכהן בפדיונו. כמשנה. (רמב"ם ספר זרעים הלכות ביכורים פ"א ה"כ. שו"ע יו"ד שה, כד).

מת אחד מהם מת אחד מהם בתוך שלשים יום ללידתם – האב פטור מלפדות את השני, שמא הבכור הוא שמת, והמוציא מחבירו עליו הראיה. מת לאחר שלשים יום – חייב (ש"ך). כמשנה. (רמב"ם שם. שו"ע שם).

מת האב והבנים קיימים מת האב קודם שפדאם, בין מת בתוך שלשים יום ללידתם, בין מת לאחר שלשים יום, והבנים קיימים – נותנים לכהן חמישה סלעים מנכסי האב, ואפילו כבר חלקו בנכסים. שבשלשון הראשונה דנה הגמרא דוקא בדעת ר' מאיר, אבל לדעת ר' יהודה, שהלכה כמותו, אין חילוק. ויש אומרים שאם מת האב בתוך שלשים, אפילו לא חלקו בנכסים – פטורים (טור, וכן כתב הרמב"ם בפיה"מ. וכן פסק הבי"ח). כדעת ר' יהודה לפי הלשון השניה בגמרא, שפוסקים כלשון אחרונה. (רמב"ם שם. שו"ע שם סעיף כו).

זכר ונקבה ילדה זכר ונקבה ואין ידוע מי מהם יצא ראשון – אין לכהן כאן כלום, שמא יצאה הנקבה קודם, והמוציא מחבירו עליו הראיה. כמשנה. (רמב"ם שם. שו"ע שם סעיף כח).

שני יוסף בן שמעון וכו' שני יוסף בן שמעון שלוה אחד מהם מאחר, והיו שותפים בשדה אין המלוה יכול לטרוף מחצית השדה ולומר: אם לך הלויתי – מוטב, ואם לחברך הלויתי, כיון שאין לחברך בני חורין הרי לקחתי שעבדתי. לפי שאין נכסי בעל חוב משועבדים אלא מטעם ערב, והערב אינו משתעבד אלא במקום שיוכל לתבוע מהלווה עצמו, וכיון שכאן אינו יכול לתבוע מהלווה עצמו – אינו יכול לגבות מנכסיו (וראה נתיבות המשפט. שו"ע ח"מ מט, ז).

לא יפרע וקיימא לן מאי לא יפרע דלא יתבע לערב תחלה – עד שתצטע מן הלוח, ולא יהא לו מה לפרוע. הכי נמי דשקיל – אפילו חלקו, דהא אישתעבדו נכסים נחיי האב. ואף על פי שמלוה על פה היא – גוצה מן הירושין אס יש ירושה כשיעור המוצ. דרב אסי – כדאימא צנצא קמא צפרק ראשון (ט,א). מחצה יורשין ומחצה לקוחות – דמסקא ליה אס צריה וירשין ניהו, או אין צריה ולקוחות ניהו, הלכך מחצה יורשין ומחצה לקוחות. מלוה הכתובה בתורה –

תוספות

דכולי עלמא אית להו דרב אסי כו' – משמע הכא דרבי מאיר מספקא ליה אי אית ברירה או לא, כרב אסי. ותימא: דרבי מאיר לית ליה ברירה בההיא דהלוקח יין מן הכותים, וב"מרובה" (בבא קמא ט,ב) ובפרק "כל הגט" (גיטין כה,א). ורבא גופיה דמוקי להו הכא כרב אסי, יש לתמוה: דברק "כל הגט" (שם כו,א) קאמר: דבין רבי יהודה בין רבי שמעון אית להו ברירה! ויש לחלק: דיש ברירה היכא דמתני בפירוש, כגון "שני לוגין שאני עתיד להפריש" ו"הריני בועלך על מנת שירצה אבא" ו"זה גטיך אם מתי". ובהכי מתרצא קושיא דשמואל אדשמואל, דלית ליה ברירה בסוף ביצה (לו,ב) גבי שנים שלקחו בהמה בשותפות, ובההיא ד"מי שאחוז" (גיטין עה,ב) דאיתקין שמואל בגיטא דשכיב מרע, אית ליה ברירה, והוי גיטא לכי מית, כדדייק בריש "כל הגט" (גיטין כה,ב).

דאמר רב אסי אחין שחלקו מחצה יורשין כו' – מילתא דרב אסי איתא בפרק קמא דבבא קמא (ט,א), ובבבא בתרא בסוף "בית כור" (קז,א). דפליגי התם באחין שחלקו ובא בעל חוב וטרף חלקו של אחד מהם, דרב אסי: בטלה מחלוקת, יורשין הם. ושמואל אמר: ויתר, דלקוחות הן, ושלא באחריות. ורב אסי מספקא (ליה ונטול) בנכסים הנשארים (אלא שאינו) חלקו, דהוא רביע הנכסים נוטל בקרקע, וחצי האחר בנכסים. משום דמספקא ליה אי כורשין – ונטול הכל בקרקע, או כלקוחות באחריות – ויכול לסלקו במעות. ולפירוש זה לא יתכן גירסת רבינו תנאל דגרס בפרק "בית כור" (שם): "שלשה אחין". ויש מפרש: שנוטל חצי חלקו הראוי לו, ורביע חלקו נוטל בקרקע ורביע במעות. וחצי חלקו מפסיד, משום דאם הוא יורש – יש לו ליטול חלק משלם, ואם שלא באחריות – יש לו להפסיד, ונטול חצי חלקו מספק. ומה שנוטל נמי, מספקא לן אם מכח ירושה נוטל – ויש לו ליקח הכל בקרקע, או מכח דהוי כלוקח באחריות – ונטול במעות. הלכך נוטל מחצה בקרקע, דהיינו רביע, ומחצה במעות. וקשה לפירוש זה: דהשתא אי לא הוה לספקי לן אלא אי כורשין אי כלקוחות אי שלא באחריות – נוטל חלקו בקרקע, ומשום דאיכא נמי לספקי דאפילו אי הוה לוקח שמא לוקח באחריות הוא, הורע כחו? אדרבה, הוה לן לומר דחצי חלקו יטול בקרקע והרביע במעות! ועוד: דמוקינן הכא מתניתין כגון דליכא אלא חמשה סלעים. ואי לא חשיב להו רב אסי כורשין אלא ברביע, אפילו יש שם עשר סלעים – פטורים, שלא יכול לגבות הכחן כי אם הרביע דהוה בהו כורשים, והיינו חצי חמש! וללשון ראשון שפירש בקונטרס בבבא קמא (ט,א) שנוטל חצי חלקו בקרקע או במעות, משום דמספקא לן אי הוה כורשין או לקוחות שלא באחריות – אותו לשון נמי יתכן בין גירסת "שני אחין" בין גירסת "שלשה". ומיהו, קשיא: מנא ליה להתלמוד שמספקא לרב אסי כלל כורשין? דלמא פשיטא דלא יורשין ניהו, אלא מספקא ליה אי הוה כלקוחות באחריות או כלקוחות שלא באחריות! ועוד: דלא הוה שייך למיתני תרי זימני רביע, כיון ד"או או" קתני! וכלשון אחרון נראה. ולא יתכן לגרוס כלל "שלשה אחין", דמאי אית ליה למינקט שלשה? אי הוה נקט חמשה – אורחיה דהתלמוד הוא בכל דוכתי, כמו "היו חמשה תובעין אותו", "חמש נשים שנתערבו ולדותיהן", "כל אחד מחמשה". אבל שלשה – לא אורחיה למינקט, כיון שכך – שוין שנים כשלשה! ואם תאמר: מאחר דמספקא ליה לרב אסי אי כורשין הוה או כלקוחות, לימא: המוציא מחבירו עליו הראיה. דאפילו לסומכוס לא מסתבר הכא לומר חולקין בספק זה, בזה שחכמים מספקים בהוראה! ויש לומר: שיש דברים דהיכא דהדין מסופק לחכמים כי הכא, עשו אותו כודאי פלגא הכי ופלגא הכי. כדאשכחן נמי בפרק "השוכר את האומנים" (בבא מציעא פג,א) גבי הני דדרו באגרא – לישלם פלגא, קרוב לפשיעה וקרוב לאונס. דמה נפשך, או כוליה פשיעה או כוליה אונס. ואי מספקא לן, הוה ליה למימר: המוציא מחבירו עליו הראיה. וכן בפרק "מי שמת" (בבא בתרא קמא,א) דקאמר רבי יוסי: קדשה בעשרים – נותן לו שלשים חציין, דמספקא ליה אי קדושין לטיבועין או לא, ועושה כאילו ודאי מחצה לטיבועין ומחצה לאו לטיבועין. ובפרק "יש נוחלין" (שם קכו,א) גבי בכור, דאמרינן: ובמלוה שעמו פליגי. ולפירוש זה אתיא נמי שפיר הוה דמרחץ ד"השואל" בסוף הפרק (בבא מציעא קב,א) דקאמר: יחלקו את חדש העיבור לכולי עלמא, ולא צריך לאוקמה כסומכוס. ויש דברים שאמרו חכמים: והשתא דלא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר – דעבד כמר עבד, ודעבד כמר עבד. ויש דברים שאמרו חכמים: שודא דדייני, כי התם בריש "המוכר את הבית" (בבא בתרא סב,ב) דאמרי לה להאי גיסא ואמרי לה להאי גיסא – שודא דדייני.

והתנן [והרי שנינו במשנה]: המלוה את חבירו על ידי ערב – לא יפרע מן הערב, וקיימא לן [ומחזק בדינין] בפירושה: שלא יתבע מן הערב תחלה, אלא עליו לתבוע את הלווה תחילה. והלא כאן אין הכהן יכול לתבוע אף אחד מן האחים, והוא גובה מנכסיהם! אלא אמר רבא: לעולם יש לפרש שמדובר במשנה כשמת האב לאחר שלשים יום, וכבר נשתעבדו נכסי האב לפדיון. ואי דאיכא נכסי טובא [ואם יש נכסים מרובים] לגבות מהם – הכא נמי דשקיל [כך גם כן הדין – שנוטל הכהן] חמש סלעים, גם לאחר שחלקו הבנים בנכסי אביהם, שעל הבנים לפרוע את חובות אביהם ממה שירשו. והכא במאי עסקינן [וכאן במה אנו עוסקים]? כגון דליכא [שאיין] כמה שירשו מאביהם אלא חמש סלעים. ודכולי עלמא אית להו [ולדעת הכל יש להם. הם מקבלים] את מה שאמר רב אסי, שאמר רב אסי: האחין שחלקו

בנכסי אביהם – הרי שבמחצה מהחלק שקיבלו הם נחשבים ככורשין, ובמחצה הם נחשבים כלקוחות (כקונים). וכן צריך לומר דכולי עלמא [שלדעת הכל] מלוה הכתובה בתורה, כלומר, חוב המפורש בתורה, כגון פדיון הבן –

בנכסי אביהם – הרי שבמחצה מהחלק שקיבלו הם נחשבים ככורשין, ובמחצה הם נחשבים כלקוחות (כקונים). וכן צריך לומר דכולי עלמא [שלדעת הכל] מלוה הכתובה בתורה, כלומר, חוב המפורש בתורה, כגון פדיון הבן –

דכולי עלמא מלוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמיא – גם במסקנא יהיה כן. דאמרינן: דרב אסי או דרב פפא קמיפלגי. דמשמע, אי כולהו אית להו דרב אסי ורב פפא – היו פטורין מטעם "חמש" ולא חצי חמש. ותימא: דלקמן בפירוקן (מט,ב) אמר: דרבי יהודה סבר ככתובה בשטר דמיא. ועוד קשה, למאי דמסקינן: דרב פפא קמיפלגי, דלית ליה לרבי יהודה דרב פפא – אלמא קסבר: דמלוה על פה גובה אף מן הלקוחות. אטו מי לית ליה לרבי יהודה הא דתנן ב"גט פשוט" (בבא בתרא קעה,א): המלוה את חבירו בשטר – גובה מנכסים משועבדים, על פה – גובה מן בני חורין? ועיקר מילתיה דרב פפא לאו איתמר אלא לאשמועינן דגובה מן הירשנים, לאפוקי מדרב ושמואל דאמרי: מלוה על פה אינו גובה לא מן הירשין ולא מן הלקוחות. אבל למאי דאינו גובה מן הלקוחות – זה אינו שום חידוש, ודבר פשוט הוא בכל התלמוד. ונראה לפרש לפי המסקנא דלאו ממש כרב פפא קאמר, אלא כמלוה על פה, כי הך דפדיון הבן כשהיא כתובה. ובפרק קמא דקדושין (כט,ב) איתא להא דלקמן, וגרסינן שם: רבי יהודה לטעמיה דאמר מלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמיא. והיינו לטעמא דהכא. אי נמי, דרב פפא ממש קמיפלגי, דרב פפא גופיה צריך לומר דאיירי נמי במלוה הכתובה בתורה. דבפרק קמא דקדושין (יג,ב) קאמר רב פפא: הלכתא, מלוה על פה גובה מן הירשין, שיעבדא דאורייתא. ובפרק "גט פשוט" (בבא בתרא קעו,א) מפרש טעמא – שלא תנעול דלת בפני לווין. וצריך לומר: דבקדושין איירי במלוה הכתובה בתורה, דקסבר: גובה מן הירשנים ולא מן הלקוחות. ובההיא איירינן הכא, דרבי יהודה לית ליה דרב פפא, וקסבר דגובה מן הלקוחות. מלוה הכתובה בתורה – היינו דוקא כגון פדיון הבן וערכין ונוקין וכיוצא בהן, שלא נחייבוו אס לא שחייבתו תורה. אבל מלוה על פה, אף על גב דכתיב (דברים כד): "האיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבטין" – לא (מקרא) [מקרא] כתובה להיות כתובה בשטר. ואף על גב דאיירי על פה. דלא חייבתו ממה שכתובה בתורה, כיון דבלא חזון הכי פשיטא הוא שיש לו לשלם מה שהלווהו.

עיונים

המלוה את חבירו על ידי ערב לא יפרע מן הערב תחילה לכאורה, יש לחלק בין דין ערב רגיל לבין ערבות הנכסים. שהרי טעם תקנת חכמים שלא יפרע מן הערב תחילה, הוא מפני שהערב לא שיעבד את עצמו אלא למקרה שהלווה לא יוכל להחזיר הלוואתו. אך לגבי נכסי הלווה הסברה היא הפוכה, שהרי עיקר הסכמתו של המלוה למתן הלוואה באה מתוך הסתמכות על נכסיו של הלווה, וגם הלווה עצמו גמר ושיעבד את נכסיו בזמן הלוואה. ומתוך קושיה זו כתב הרשב"א (גיטין נב,ג) שאין הכוונה כאן לדין ערבות ממש (כפי שלבארה משמע מדיון הגמרא באן). ודכולי עלמא אית להו דרב אסי דברי רב אסי הם שיטת ביניים במחלוקת אמוראים, מהו מעמדם של האחים בנכסי אביהם לאחר חלוקת הירושה, האם יורשים הם – שכל אחד קיבל את חלקו הראוי לו בנכסי האב, או האם לקוחות הם – כלומר, שנחשב הדבר כאילו קנו כל אחד זה מזה את חלקו. מחלוקת זו, שיש לה השלכות שונות, הובאה במקרה שבא בעל חוב של אביהם וגבה מאחד מהם, שלדעת רב, האומר שירשנים הם, נמצא שלא קיבל את חלקו הראוי לו, ורואים את החלוקה כמבוטלת. ולדעת שמואל שאמר שלקוחות הם – אין כאן אלא דין של קונה שדה מיד חבירו (שלא באחריות), ובא בעל חוב וטרף אותה ממנו, שאינו יכול לתבוע ממנו דבר (ב"ב קז,א). ועל כך אמר רב אסי שהאחים שחלקו הם מחצה יורשים ומחצה לקוחות. ונחלקו הראשונים בפירוש עיקר מחלוקת רב ושמואל, וגם בפירוש דעתו של רב אסי במחלוקת זו, הן בצד העקרוני, והן בהשלכה המעשית של הדברים (ראה בפירוט בתוס' כאן ובעיונים ב"ב קז,א).

מלוה הכתובה בתורה – מדברי רש"י (ד"ה מלוה) נראה ש"מלוה הכתובה בתורה" היא

מחוייבות כספית שיש לו לאדם מכוח דין התורה. והקשו בתוספות (ד"ה מלוה): והלא גם מלוה פרטית יש לו לאדם חיוב מכוח דין התורה להשיבו לבעלים: ואמנם רש"י (קידושין יג,ב ד"ה מלוה) תירץ שהתחייבות בחוב פרטי היא מכוח עצמו, אף שחובת התשלום היא מן התורה, ואילו כאן ההתחייבות היא מכוח התורה. אלא שמבואר במקום אחר (ערכין כא,א) שגם ערכין נחשבים כ"מלוה הכתובה בתורה", למרות שהאדם מחייב עצמו בהם. ולכן פירשו התוספות ש"מלוה הכתובה בתורה" הוא חוב שהתורה קצבה שיעור לניתנהו, ואם כן, גם לענייננו – כאילו נכתב בתורה חוב של חמשה סלעים לכהן (ראה גם תוספות קידושין יג,ב ד"ה מלוה, שדבריהם שם משלימים את דבריהם כאן).

אורח ההלכה

המלוה את חבירו על ידי ערב – המלוה את חבירו על ידי ערב, אף על פי שהערב משתעבד למלוה – לא יתבע את הערב תחילה, אלא את הלווה. ואפילו אין ללווה אלא קרקע ויבורית ולערב קרקע טובה ממנה – לא יגבה מהערב תחילה. ואפילו אין ללווה נכסים ידועים, כגון קרקעות, ויש נכסים ידועים לערב – לא יגבה מהערב, אלא צריך לחזר אחר הלווה שמא יש לו מיטלטלין. (רמב"ם ספר משפטים הלכות מלוה ולוה פ"ה ה"ג. שו"ע ח"מ קצט, ח.) מלוה הכתובה בתורה וכי' – אם אין לאב נכסים בני חורין כדי פדיון הבן – אין הכהן גובה מנכסים משועבדים, אף על פי שקדמה חובת הפדיון לחוב הבעל חוב. שנפסקה הלכה כחכמים, שמלוה הכתובה בתורה אינה נחשבת ככתובה בשטר (ב"ב, ש"ך, ט"ז). וראה ביאור גר"א. (שו"ע י"ד ש"ה, טז.)

מסורת הש"ס
ב. (משנה) ב"ב קעג,א. שם קעג,ב. ירושלמי ב"ב ה"ח. תוספתא ב"ב פ"א ה"ט"ו.
ג. ב"ב קעג,ב. קעז,א.
ד. ב"ב ט,א. ב"ב קז,א.
ה. קדושין יג,ב. כט,ב.
בכורות מז,ב. ערכין ו,ב. ז,א.
כא. ילק"ש תורה תב.

גרסות

דלא יתבע ברוב כתתי: לא יתבע.

מסורת הש"ס
 א. קדושין יג.ב. ביב קע.א.
 ב. תוספתא בבורות פ"ח.

גרסות
נתחייב גברא יש בכתיי ובביח ועוד: **חייב גברא** וראה ברשיי.
 זון בשי"מ: זין וראה בערוך ערך "זין".
וחמש ואפילו חצי חמש בשי"מ: אלמא חמש ואפילו חצי חמש.
נתחייב גברא הביח גרס עפ"י רשיי: **חייב גברא** וכן יש בכתיי.
אישתעבדי ברוב כתיי: **אישתעבדו** ובכתיי: **אשתעבדו**.
כי חלקו ברוב כתיי: **אפילו** ברוב כתיי: **אמאי מחייב** ברוב כתיי: **נמי מחייב**.
 וגבי האי בכתיי ועוד: **וליוזל לגבי האי**.

לאו [לא] ככתובה בשטר דמאי [נחשבת], אלא כמלוה על פה. ודכולי עלמא אית להו [ולדעת הכל יש להם, הם מקבילים] את דברי רב פפא, שאמר רב פפא: מלוה על פה – גובה מן הירושין של החייב, ואינו גובה מן הלקוחות שקנו ממנו. ואם כן, יכול הכהן לגבות את דמי פדיון הבן רק מן המחצית של נכסי האב, עליה נחשבים הבנים יורשים. והואיל ואין בנכסי האב אלא חמשה סלעים נמצא שהכהן יכול לגבות רק שנים ומחצה סלעים. ולפי זה, הכא [כא], שנחלקו ר' מאיר ור' יהודה במשנתנו בענין חמש ולא בחצי חמש קמיפלגי [חלוקים הם], שר' מאיר סבר [סבור] שהתורה צייתה לתת בפדיון חמש סלעים דוקא, ולא חצי (או חלק מ)חמש, ולכן פטורים האחים מלתת לכהן אותם שנים וחצי סלעים. ואילו ר' יהודה סבר [סבור]: חמש – ואפילו חצי חמש, ולכן נוטל הכהן אותם שנים וחצי סלעים, שהם נחשבים לגביהם כירורים. ומקשים: אי הכי [אם כן] שבוה נחלקו, מדוע לשון המשנה היא: רבי יהודה אומר נתחייבו נכסים? הלא נתחייב גברא [האיש], כלומר, חייבים האחים לתת, מיבעי ליה [צריך היה] לומר: ועוד קשה, שהרי תניא [שנויה ברייתא] ר' יהודה אומר: האחין שאין ידוע מי מהם הבכור, שחלקו בנכסי אביהם, אם יש עשרה זון (דינר) שהם שני סלעים ומחצה לזה, ועשרה זון לזה – חייבין לתת לכהן, ואם לאו [לא] – פטורין; ויש לשאול: מאי [מה פירוש] עשרה זון לזה ועשרה זון לזה? אילימא [אם תאמר] שיש לכל אחד מהם עשרה זון בנכסי האב, בין בחלק הירושיה בין בחלק הלקוחות יחד, ונמצא שיש בחלק הירושיה של שניהם עשרה זון, שהם שנים וחצי סלעים, ור' יהודה אומר שהם חייבים משום שלדעתו חמש ואפילו חצי חמש, כלומר, שצריך לתת לכהן גם פחות מחמישה סלעים, אי הכי [אם כן] – מאי איריא [מה שייך, מדוע חייבים דווקא] אם יש לפחות עשרה זונים? אפילו אם יש בציר [פחות] מעשרה זונים נמי [גם כן] יטול הכהן מה שיש, ומדוע שנה ר' יהודה שהם פטורים? אלא פשיטא [פשוט] שמדובר כשיש עשרה זון של ירושה לזה, ועשרה זון של ירושה לזה, ובסך הכל חמישה סלעים, ולדעת ר' יהודה, דווקא במקרה זה צריכים לתת פדיון לכהן. אלמא [מכאן] שר' יהודה חמש ולא חצי חמש סבירא ליה [סבור הוא], ולא כמו שפירשונו! אלא צריך לומר, דכולי עלמא [שלדעת הכל], גם ר' מאיר וגם ר' יהודה סבורים: חמש דווקא צריך לתת לכהן ולא חצי חמש, והכא [וכאן] בדברי רב אסי ורב פפא קמיפלגי [חלוקים הם], שמדובר באופן שאין בנכסי אביהם אלא חמישה סלעים, ור' מאיר סבור כרב אסי ורב פפא, ואין כאן אלא שנים וחצי סלעים בחלק הירושיה, ואין הכהן יכול לגבותם. ואילו ר' יהודה אינו סבור כאחד מהם, ולדעתו עומדים כל חמשת הסלעים לגביית הפדיון, סוגיה זו שנינו על דברי ר' מאיר שבתחילת המשנה, ואיכא דמתני ליה [יש ששונים את הענין הזה על סופה], ששנינו כי מי שנוולד לו שני בנים, ואין ידוע איזה מהם בכור, ומת האב, ר' יהודה אומר: נתחייבו הנכסים, וגם אם כבר חלקו את נכסי אביהם – חייבים הבנים לשלם לכהן. ושואלים: דמית [שמת] האב אימת [אימתו]? אילימא דמית [אם תאמר שמת] לאחר שלשים יום מלידתם, שכבר נתחייב האב בפדיון, מכלל הדברים אתה למד שר' מאיר סבר [סבור] שבמקרה זה, כי [שכאשר] חלקו פטורין? תמורה הדבר, הא אישתעבדי [הרי כבר נשתעבדו להם הנכסים]! אלא צריך לומר שמת בתוך שלשים יום, קודם שנתחייבו נכסי האב, והחוב מוטל אפוא על הבן הבכור, אלא שאין יודעים מי הוא. ושואלים: אם כן, גם כי [כאשר] כבר חלקו האחים ביניהם את נכסי אביהם, אמאי [מדוע] מחייב ר' יהודה? ליוזל לגבי האי לידחיה [ש"ל] הכהן אצל בן זה וידחה אותו] בטענה שאינו הבכור, וגבי האי ולידחיה [ויילך אצל בן זה וידחה אותו] בטענה שאינו הבכור! אמר ר' ירמיה: זאת אומרת, ממה שר' יהודה מחייב את האחים לתת את הפדיון לכהן, יש ללמוד כי שני יוסף בן שמעון שהיו בעיר אחת, ולקח אחד מהם שדה מחבירו –

כגון פדיון הבן חמש סלעים זוכי ליה רחמנא לכהן. ולא חצי חמש – הלכך פטורין. דכיון דמלקו – הוה ליה מחלה לקוחות, ולא אישתמר ירושה אלא שני סלעים ופלגא. ומפלגא דלקוחות לא שקיל איהו מיד, דמלוה על פה לא גביא מלקוחות. ואפילו חצי חמש – ושקיל ההוא פלגא דהו ירושה. אי הכי –

לאו ככתובה בשטר דמאי: ודכולי עלמא אית להו דרב פפא, דאמר רב פפא: מלוה על פה – גובה מן הירושין, ואינו גובה מן הלקוחות. והכא בחמש ולא בחצי חמש, ורבי יהודה סבר: חמש ולא חצי חמש, רבי יהודה אומר נתחייבו נכסים, נתחייב גברא מיבעי ליה! ועוד תניא, רבי יהודה אומר: ה'אחין שחלקו, אם יש עשרה זון לזה ועשרה זון לזה – חייבין, ואם לאו – פטורין; מאי "עשרה זון לזה ועשרה זון לזה"? אילימא בין הירושיה בין הלקוחות, וחמש ואפילו חצי חמש, אי הכי – מאי איריא עשרה? אפילו בציר מעשרה נמי! אלא פשיטא, עשרה זון הירושיה לזה, ועשרה זון הירושיה לזה, דכולי עלמא חמש ולא חצי חמש, והכא בדרב אסי ורב פפא קמיפלגי.

א ואיכא דמתני ליה אסיפא: נתחייבו הנכסים דמית האב אימת? אילימא דמית לאחר שלשים – מקלל דרבי מאיר סבר כי חלקו פטורין? הא אישתעבדי להו נכסי! אלא בתוך שלשים; כי חלקו אמאי מחייב רבי יהודה? ליוזל לגבי האי לידחיה, וגבי האי – ולידחיה! אמר רבי ירמיה: זאת אומרת, שני יוסף בן שמעון שהיו בעיר אחת, ולקח אחד מהם שדה מחבירו – זון לזה ועשרה זון לזה אין הכל – חייבין לתת כל הנכסים, ואם לאו, דנין הכל ליכא חמש – פטורין, דחמש ולא חצי חמש. איכא דמתני לה לכולהו דה שמעתא אסיפא – דמתניתין, דמילתיה דרבי יהודה. ולקח אחד מהם שדה מחבירו – הכא נמי דסבירא לן: האמין שמלקו לקוחות הן, דאין צריכה, דקממיז לכו רבי יהודה.

תוספות

דרבי מאיר סבר חמש – ולא דמי לחמשה בקר, דמסקינן (בבא קמא ע"ב), אפילו חמשה חצאי בקר אמר רחמנא. דתשלומין נינהו, ויש לו לשלם מה שהוא חייב. אבל הכא – מצות חמש סלעים רחמנא רמי עליה, ולא מקיימא בפחות מחמש. אף על פי שיכול לשלם לעשרה כהנים בזה אחר זה – לא דמי הכא, דלא משתעבד אלא בחצי חמש.

וגם אם כבר חלקו את נכסי אביהם – חייבים הבנים לשלם לכהן. ושואלים: דמית [שמת] האב אימת [אימתו]? אילימא דמית [אם תאמר שמת] לאחר שלשים יום מלידתם, שכבר נתחייב האב בפדיון, מכלל הדברים אתה למד שר' מאיר סבר [סבור] שבמקרה זה, כי [שכאשר] חלקו פטורין? תמורה הדבר, הא אישתעבדי [הרי כבר נשתעבדו להם הנכסים]! אלא צריך לומר שמת בתוך שלשים יום, קודם שנתחייבו נכסי האב, והחוב מוטל אפוא על הבן הבכור, אלא שאין יודעים מי הוא. ושואלים: אם כן, גם כי [כאשר] כבר חלקו האחים ביניהם את נכסי אביהם, אמאי [מדוע] מחייב ר' יהודה? ליוזל לגבי האי לידחיה [ש"ל] הכהן אצל בן זה וידחה אותו] בטענה שאינו הבכור, וגבי האי ולידחיה [ויילך אצל בן זה וידחה אותו] בטענה שאינו הבכור! אמר ר' ירמיה: זאת אומרת, ממה שר' יהודה מחייב את האחים לתת את הפדיון לכהן, יש ללמוד כי שני יוסף בן שמעון שהיו בעיר אחת, ולקח אחד מהם שדה מחבירו –

עיונים

אמר רב פפא מלוה על פה גובה מן הירושין ולא מן הלקוחות דברי רב פפא הם שיטת בנייני בין שיטות האמוראים בשאלה האם מלוה על פה נגבה מן הירושין והלקוחות או לא. כמבואר במסכת בבא בתרא (קע"א) מחלוקת זו תלייה בשאלה האם נכסי הלוה משועבדים מן התורה למלוה ("שיעבודא דאורייתא"), או שתקנת חכמים היא, כדי שאנשים לא יימנעו מלהלוות ("שלא תנעול דלת בני לויים"), ולא תיקנו חכמים לגבות מן הלקוחות אלא במלוה שבשטר, מפני שיש לו פרסום, ואדם יכול להיוחר מלקנות קרקע משועבדת. אבל במלוה בעל פה, שאין לו קול – לא ניתן לגבות אלא מן הלוה. ונחלקו הסוגיות בהסבר טעמו של רב פפא, שבמלוה על פה גובים מן הירושין. במסכת קידושין (י"ג), נאמר שהטעם הוא מפני ש"שיעבודא דאורייתא", ואילו במסכת ביב (קע"א), נאמר שטעמו הוא כדי שלא תנעול דלת בני לויים, ומשמע שהיא תקנה מיוחדת של חכמים. והראשונים עסקו ביחס בין סוגיות אלו (ראה בעינינו ב"ב קע"א).

אמר רב פפא מלוה על פה גובה מן הירושין ולא מן הלקוחות דברי רב פפא הם שיטת בנייני בין שיטות האמוראים בשאלה האם מלוה על פה נגבה מן הירושין והלקוחות או לא. כמבואר במסכת בבא בתרא (קע"א) מחלוקת זו תלייה בשאלה האם נכסי הלוה משועבדים מן התורה למלוה ("שיעבודא דאורייתא"), או שתקנת חכמים היא, כדי שאנשים לא יימנעו מלהלוות ("שלא תנעול דלת בני לויים"), ולא תיקנו חכמים לגבות מן הלקוחות אלא במלוה שבשטר, מפני שיש לו פרסום, ואדם יכול להיוחר מלקנות קרקע משועבדת. אבל במלוה בעל פה, שאין לו קול – לא ניתן לגבות אלא מן הלוה. ונחלקו הסוגיות בהסבר טעמו של רב פפא, שבמלוה על פה גובים מן הירושין. במסכת קידושין (י"ג), נאמר שהטעם הוא מפני ש"שיעבודא דאורייתא", ואילו במסכת ביב (קע"א), נאמר שטעמו הוא כדי שלא תנעול דלת בני לויים, ומשמע שהיא תקנה מיוחדת של חכמים. והראשונים עסקו ביחס בין סוגיות אלו (ראה בעינינו ב"ב קע"א).

חמש ולא חצי חמש כבר העירו התוספות (ד"ה דר' מאיר) שיש להבדיל בין חוב ממוני של אדם לחבירו, שבו יש לשלם אפילו חלק מהחוב, לבין תשלום הנובע מכוח מצוה, שאז קיום המצוה תלוי בתשלום כל החוב, ובתשלום חלקי אין מקיימים את המצוה. ודין זה דומה לקיום מצוה התלוי בפרטים רבים, כמו נטילת ארבעה מינים, שרק בנטילת כולם מקיימים את המצוה. ומכל מקום, כתבו התוספות, שיש ללמוד מדברי הגמרא רק את אי חובת התשלום למי שיש לו חלק מחמשה סלעים, אך במקרה שכבר חלה חובת התשלום – ניתן לתת את סכום חמשת הסלעים למספר כהנים, אף על פי שכל אחד מקבל חלק מהשלם (ראה מהרי"ט אלגאוי סימן פ"א. ש"ת עג"י סימן ק).

ארחה ההלכה מלוה על פה גובה מן הירושין מלוה על פה גובה מן הירושין, ואינו גובה אותו מהלקוחות, לפי שאין לה קול. כרב פפא. (רמב"ם ספר משפטים הלכות מלוה ולוה פ"א ה"ד. ש"ע ח"מ קז, א. שם קח, א).

שני יוסף בן שמעון וכו' שני אנשים בעלי שם זהה שלוה אחד מהם מאחר, ונמצא לאחד מהם שדה שקנה מהשני, אין המלוה יכול לטרוף את השדה ולומר: אם לך הלוייתי – מוטב, ואם לחברך הלוייתי, כיון שאין לחבירך נכסים בני חורין כדי לגבות ממנו הרי אני נוטל שדה זה שנתעבד לי. לפי שאין נכסי בעל חוב משועבדים אלא מטעם ערב, והערב אינו משתעבד אלא במקום שיכול לתבוע מהלוה עצמו, וכיון שאינו יכול לתבוע מהלוה עצמו – אינו יכול לגבות מנכסיו. דברי רבא. (ש"ע שם מט, ז).

כלישנא קמא — אלא דרז אסי ורז פפא פליגי. **משנה** שתי נשים — על אחד. וילדו שני זכרים — נמצא, שנערכו. אם לכהן אחד נתן — האז פדיון שניהם — יחזיר לו חמש סלעים, והוא יטול, ושאל כהן שקל. אין יכול

בעל חוב גובה ממנו, דאמר ליה: אי בדידך מסיקנא — מנתא דידך קא שקילנא, ואי בתבךך מסיקנא — משתעבדא לי מקמי דידך [הרי השדה הזו משועבד לי לפניך]. **אמר רבא** בתמיהה: מכרי נכסוהי דבר איניש אינון ערבין ביה [הלא נכסיו של אדם הם הערבים לו], האם ייתכן שממנו אינו יכול לגבות, ומן הערב (נכסיו) הוא גובה? וכולה (כל ההמשך) **כלישנא קמא** [כמו בלשון הראשונה] שהובאה בעמוד הקודם, על דברי ר' מאיר.

ב משנה שתי נשים של איש אחד שלא בכור (ילדו), וילדו שני זכרים ונתערבו — נותן האב עשרה סלעים לכהן, אף שלא ידוע של מי כל אחד מהם, מפני שכל אחד מהם בכור ודאי. **מת אחד מהן בתוך שלשים יום**, קודם שחלה חובת הפדיון, אם לכהן אחד נתן פדיון שניהם — יחזיר לו הכהן חמש סלעים, מפני שפטור היה מלפדות את המת, ואם לשני כהנים נתן — אינו יכול להוציא מידם, מפני שכל כהן אומר שהוא מחזיק בפדיון של הבן החי. ואם ולדות נשיו שהתערבו היו זכר ונקבה, או שני זכרים ונקבה — נותן חמש סלעים לכהן, מפני שאחד מן הזכרים ודאי בכור אחד לאמו, ועל השני שהוא ספק — אין הכהן יכול להוציא מידו. ואם היו הולדות שתי נקבות וזכר, או שני זכרים ושתי נקבות — אין כאן לכהן כלום, שמא שתי הנקבות יצאו תחילה. אחת מנשיו שכבר בכרה ואחת שלא בכרה, וילדו שני זכרים והתערבו — נותן חמש סלעים לכהן, מפני שוודאי אחד מהם בכור; **מת אחד מהן בתוך שלשים יום** — האב פטור מספק, שמא הבכור מת. **מת האב והבנים קיימים, רבי מאיר אומר:** אם נתנו פדיון לכהן עד שלא חלקו ביניהם את נכסי האב — נתנו, ואם לאו, שכבר חלקו — פטורין מלתת. **ר' יהודה אומר:** נתחייבו הנכסים, ויתנו מהם הבנים חמש סלעים לכהן. ואם ילדו שתי נשיו, האשה שביכרה והאשה שלא ביכרה, זכר ונקבה, והתערבו — אין לכהן כלום, שמא המבכרת ילדה את הנקבה. שתי נשים של שני אנשים שלא בכור, וילדו שני זכרים והתערבו — זה נותן חמש סלעים לכהן וזה נותן חמש סלעים, מפני שלכל אחד נולד בכור ודאי. ואם מת אחד מהם מהולדות בתוך שלשים לילדה, וכבר נתנו פדיון עבורם, אם לכהן אחד נתנו — יחזיר להם חמש סלעים של פדיון המת, ואם לשני כהנים נתנו — אינו יכול להוציא מידם, מפני שכל כהן טוען שהוא מחזיק בפדיון החי. היו הולדות שהתערבו זכר ונקבה — האבות פטורין, מפני שכל אחד אומר שהוא אבי הנקבה, אבל הבן חייב לפדות את עצמו, שהרי הוא ודאי בכור. היו הולדות שהתערבו שתי נקבות וזכר, או שתי נקבות ושני זכרים — אין כאן לכהן כלום, שהרי אין כאן זכר ודאי. אשה אחת שלא בכרה, ואשה אחת זכר ונקבה — אין כאן לכהן כלום, שמא זו שלא ביכרה אשתו ילדה את הנקבה.

הואיל ומת נתן שלשים, ואיננו מילתא להוציא מידם — דכל חד וחד מדמי ליה ואומר: הריני מחזיק בס גבול פדיון החי. או שני זכרים ונקבה — ילדו הנשים שלו נמצא — נותן חמש סלעים לכהן. דממה נפשך חד הוה בכור, אם האמת ילדה שני זכרים — הראשון בכור, ואם האמת ילדה זכר ונקבה — נמלא שמצירתה ילדה זכר לבדו והוא בכור. ואותו שעם הנקבה פטור, שמא נקבה ילדה ראשון, והמוליד מחזירו עליו הראיה. אין כאן לכהן כלום — דאיכא למימר: הנקבות ילאו תמלה, ואין כאן בכור. האב פטור — דמני למימר: בן המבכרת מת. נתנו עד שלא חלקו כו' — כהן אוחזי על מעלה, משום דרז אסי ורז פפא. זכר ונקבה — יש לומר: אותה שלא בכרה ילדה הנקבה, ואין כאן בכור. **מת אחד מהם — מן הולדות, יחזיר להם חמשה סלעים, וחלקן שני האבות.** ואין יכולין להוציא — דכל חד וחד אומר: אני מחזיק בס גבול החי, דאוחזי שנתן לי גבולו — לא מת. וכל המוליד מחזירו ידו על התמנונה. האבות פטורין — דכל חד וחד אומר ליה לכהן: הנקבה שלי היא. והבן חייב לפדות את עצמו — דמכל מקום בכור הוא. שתי נקבות וזכר — יש לומר: האמת ילדה נקבה, ושנית זכר ונקבה, ויממה נפשך תמלה. הלכך אין כאן לכהן כלום, דיש לומר: המבכרת ילדה הנקבה, ע"כ. וכן שני זכרים ושתי נקבות. **גמרא** כהן אחד נמי — ומשני אשתו שקל, כי איל לגביה האי אב — לידחיה כהן ולימא: לא שלך מת אלא של חמך, ולאו בעל דברים דידי את.

תוספות

ואם לשני כהנים נתן אין יכול להוציא מידם — ואם תאמר: כיון דאם לא נתן אין זקוק ליתן, השתא נמי דנתן נמי — ליהוי כתקפו כהן, דמוציאין מידו, כדאמר בפרק יששכר, אוחזין (בבא מציעא ו,ב). והכא ניחא טפי, דאין יודע ממי להוציא. אבל לקמן קשה טפי, גבי מת ביום שלשים, דקאמר רבי עקיבא: אם נתן — לא יטול, ואם לא נתן — לא יתן. דכיון דאם לא נתן לא יתן, השתא נמי כשנתן — ליהוי כתקפו כהן! ויש לומר: כיון דמתחלה נתן לו בתורת מתנות כהונה, אף על פי שאחר כך נתגלה שאם לא נטל לא היה ראוי ליטול — מספק לא אמרין מוציאין מידו. וכן ההוא דבא באמצע החדש בסוף "השואל" (בבא מציעא קב,ב), דאף על גב דבתחלת החדש כולו למשכיר — לא מדמינן ליה לתקפו כהן.

אם נתנו עד שלא חלקו כו' — צריך שום צריכותא אמאי קאני בתרוייהו פלוגתא דרבי מאיר ורבי יהודה.

בעל חוב, שיש בידו שטר חוב על שם יוסף בן שמעון מוקדם לזמן הקניה, גובה את חובו ממנו מהשדה, דאמר ליה [שאומו לז' לקונה: אי בדידך מסיקנא] [אם בך אני נושה] — מנתא דידך קא שקילנא [את המנה, החלק שלך אני נוטל]. ואי בהכרך מסיקנא [ואם בחברך אני נושה], משתעבדא לי מקמי דידך [הרי השדה הזו משועבד לי לפניך]. **אמר רבא** בתמיהה: מכרי נכסוהי דבר איניש אינון ערבין ביה [הלא נכסיו של אדם הם הערבים לו], האם ייתכן שממנו אינו יכול לגבות, ומן הערב (נכסיו) הוא גובה? וכולה (כל ההמשך) **כלישנא קמא** [כמו בלשון הראשונה] שהובאה בעמוד הקודם, על דברי ר' מאיר.

ב משנה שתי נשים של איש אחד שלא בכור (ילדו), וילדו שני זכרים ונתערבו — נותן האב עשרה סלעים לכהן, אף שלא ידוע של מי כל אחד מהם, מפני שכל אחד מהם בכור ודאי. **מת אחד מהן בתוך שלשים יום**, קודם שחלה חובת הפדיון, אם לכהן אחד נתן פדיון שניהם — יחזיר לו הכהן חמש סלעים, מפני שפטור היה מלפדות את המת, ואם לשני כהנים נתן — אינו יכול להוציא מידם, מפני שכל כהן אומר שהוא מחזיק בפדיון של הבן החי. ואם ולדות נשיו שהתערבו היו זכר ונקבה, או שני זכרים ונקבה — נותן חמש סלעים לכהן, מפני שאחד מן הזכרים ודאי בכור אחד לאמו, ועל השני שהוא ספק — אין הכהן יכול להוציא מידו. ואם היו הולדות שתי נקבות וזכר, או שני זכרים ושתי נקבות — אין כאן לכהן כלום, שמא שתי הנקבות יצאו תחילה. אחת מנשיו שכבר בכרה ואחת שלא בכרה, וילדו שני זכרים והתערבו — נותן חמש סלעים לכהן, מפני שוודאי אחד מהם בכור; **מת אחד מהן בתוך שלשים יום** — האב פטור מספק, שמא הבכור מת. **מת האב והבנים קיימים, רבי מאיר אומר:** אם נתנו פדיון לכהן עד שלא חלקו ביניהם את נכסי האב — נתנו, ואם לאו, שכבר חלקו — פטורין מלתת. **ר' יהודה אומר:** נתחייבו הנכסים, ויתנו מהם הבנים חמש סלעים לכהן. ואם ילדו שתי נשיו, האשה שביכרה והאשה שלא ביכרה, זכר ונקבה, והתערבו — אין לכהן כלום, שמא המבכרת ילדה את הנקבה. שתי נשים של שני אנשים שלא בכור, וילדו שני זכרים והתערבו — זה נותן חמש סלעים לכהן וזה נותן חמש סלעים, מפני שלכל אחד נולד בכור ודאי. ואם מת אחד מהם מהולדות בתוך שלשים לילדה, וכבר נתנו פדיון עבורם, אם לכהן אחד נתנו — יחזיר להם חמש סלעים של פדיון המת, ואם לשני כהנים נתנו — אינו יכול להוציא מידם, מפני שכל כהן טוען שהוא מחזיק בפדיון החי. היו הולדות שהתערבו זכר ונקבה — האבות פטורין, מפני שכל אחד אומר שהוא אבי הנקבה, אבל הבן חייב לפדות את עצמו, שהרי הוא ודאי בכור. היו הולדות שהתערבו שתי נקבות וזכר, או שתי נקבות ושני זכרים — אין כאן לכהן כלום, שהרי אין כאן זכר ודאי. אשה אחת שלא בכרה, ואשה אחת זכר ונקבה — אין כאן לכהן כלום, שמא זו שלא ביכרה אשתו ילדה את הנקבה.

ג גמרא מאי שנא שני כהנים, דאזיל לגבי האי ומדחי ליה, כהן אחד נמי, ליזיל לגבי האי — ולידחיה, וליזיל לגבי האי — **אמר שמואל:** שמת, והמוציא מחבירו עליו הראיה. ילדו שתי נקבות וזכר או שני זכרים ושתי נקבות, ואין ידוע מי מהם נולד ראשון — אין כאן לכהן כלום. שיכול האב לטעון שהנקבה היא שנולדה ראשונה ואינו חייב בפדיון כלל. כמשנה. (רמב"ם ספר זרעים הלכות ביכורים פ"א הכ"א—כ"ג. ש"ע י"ד ש"ה, כז).

אחת בכרה ואחת שלא בכרה וכו' שתי נשים של איש אחד, האחת ביכרה והאחרת לא ביכרה, וילדו לו שני זכרים ונתערבו, ואין ידוע איזה מהם נולד לזו שלא ביכרה ואיזה נולד לזו שביכרה — נותן חמשה סלעים לכהן לפדיון הבן. ואם מת אחד מהם בתוך שלשים יום ללידתם — אין כאן לכהן כלום. שיכול לומר שהבכור הוא שמת, והמוציא מחבירו עליו הראיה. כמשנה. ואם מת האב (אחר שלשים יום ללידתם. ב"י) — נותנים הבנים לכהן מכסף הירושה חמשה סלעים. כ"י יהודה. (רמב"ם שם הכ"ד. ש"ע שם, סעיף בח).

אחת בכרה ואחת שלא בכרה... זכר ונקבה שתי נשים של איש אחד, האחת ביכרה והאחרת לא ביכרה, וילדה לו אחת מהן זכר והאחרת נקבה, או שני זכרים ונקבה, ונתערבו, ואין ידוע מי מהן ילדה את הזכר — אין כאן לכהן כלום. שיכול לומר שזו שביכרה היא שילדה את הזכר ואינו בכור. כמשנה. והראב"ד חלק במקרה של שני זכרים ונקבה, עפ"י דברי הגמרא בעמוד הבא. (רמב"ם שם הכ"ה. ש"ע שם).

שתי נשים של שני אנשים וכו' שתי נשים של שני אנשים שלא ביכרו וילדו שני זכרים ונתערבו — זה נותן חמשה סלעים וזה נותן חמשה סלעים. נתנו ואחר כך מת אחד מהבנים בתוך שלשים יום, אם לשני כהנים נתנו — אינם יכולים להוציא מידם. ואם לכהן אחד נתנו — כותב אחד מהם הרשאה לחבירו, ולך זה בהרשאה יוציא מחבירו חמשה סלעים (כדברי שמואל בגמרא). ואם ילדו זכר ונקבה ואין ידוע איזו מהן ילדה זכר ואיזו ילדה נקבה — האבות פטורין והבן חייב לפדות את עצמו. ילדו שתי נקבות וזכר או שני זכרים ושתי נקבות — אין לכהן כלום. כמשנה וכשמואל בגמרא. (רמב"ם שם הכ"ז — הכ"ח. ש"ע שם סעיף כט).

אחת בכרה וכו' שתי נשים של שני אנשים, אחת ביכרה ואחת לא ביכרה, וילדו שני זכרים — זה שלא ביכרה אשתו נותן חמשה סלעים לכהן. זכר ונקבה — אין כאן לכהן כלום. כמשנה. וראה בגמרא בעמוד הבא. (רמב"ם שם הכ"ט. ש"ע שם סעיף לא).

מסורת הש"ס
ג. שם ט (בשנינו, בשם ר' יהודה).
ד. ראה שם ז. שם ו.
ה. ראה שם ז.

גרסות

שהיו יש בכת"י: **הדרים**.
משתעבדא לי מקמי דידך בכת"י: **מנתא דחברך שקילנא משתעבדא לי מקמך** ובש"מ: **לדידי קדימנא משתעבדאי**.
וכולה כלישנא קמא בכת"י: **וכל לישנא קמא ובש"מ: וכולה כלישנא קמא עז והכא וראה ברבינו גרשום**.
שתי נשים יש בכת"י ובמקורות: **שתי נשיו**.
שתי נקבות וזכר בכת"י: ואם שתי נקבות וזכר אחד.
זכר ונקבה אין לכהן ברוב בכת"י: בש"מ וב"י: זכר ונקבה אין כאן לכהן.
זה נותן חמש סלעים במשניות: זה נותן חמש סלעים לכהן.
אם לשני כהנים ברוב בכת"י ואם לשני כהנים.
אינו בש"מ: אינם.
של שני אנשים בכת"י: וכן של שני אנשים.
שני כהנים... כהן אחד נמי בכת"י: כהנים... כהן נמי ויש בכת"י: **תרי כהני... חד כהן נמי**.

